

Obsah

Předmluva (Z. Kukul)	9
1. DEFINICE A ROZDĚLENÍ OCEÁNOGRAFIE (Z. Kukul)	11
2. DĚJINY OCEÁNOGRAFIE (Z. Kukul)	14
2.1. Starověk	14
2.2. Středověk	17
2.3. Novověk	17
2.4. Počátky oceánografie	18
2.5. Vědecká oceánografie, počátky mezinárodní spolupráce	22
3. OCEÁNY, MOŘE, JEJICH ROZLOHA A DĚLENÍ (Z. Kukul)	32
3.1. Rozdělení světového oceánu	34
3.2. Pojmenování oceánů a moří	35
4. MORFOLOGIE DNA SVĚTOVÉHO OCEÁNU (Z. Kukul)	48
4.1. Základní tvary mořského dna – geomorfologické provincie	51
4.2. Popis tvarů oceánského dna	56
4.3. Nomenklatura tvarů mořského dna	73
4.4. Stručný popis morfologie dna jednotlivých oceánů	74
5. GEOLOGIE MOŘÍ A OCEÁNŮ (Z. Kukul)	85
5.1. Dno oceánů, oceánská kůra	85
5.2. Zemský plášť	91
5.3. Geologická struktura a vznik tvarů mořského dna	94
5.4. Riftové zóny	109
5.5. Hlubinné příčné posuny	117
5.6. Oceánská gravitační tektonika	120
5.7. Mořské diapirové struktury	121
5.8. Blokovaná stavba zemské kůry a globální bloková tektonika	122
5.9. Rozpínání oceánského dna	124
5.10. Pohlcování oceánské kůry	130
5.11. Vertikální pohyby mořského dna	132
5.12. Stáří oceánů	135
5.13. Oceánský vulkanismus	136
5.14. Regionální geologie oceánů	141
5.15. Mořské sedimenty	147
6. MOŘSKÁ VODA (J. Trebichavský a Z. Kukul)	207
6.1. Teplota mořské vody (Z. Kukul)	207
6.2. Hustota mořské vody (Z. Kukul)	220
6.3. Barva mořské vody (Z. Kukul)	221
6.4. Led na mořské hladině (Z. Kukul)	224
6.5. Suspenze v mořské vodě (Z. Kukul)	231

6.6.	Chemické složení mořské vody (J. Trebichavský a Z. Kukul)	234
6.7.	Historie mořské vody (Z. Kukul)	263
7.	POHYBY MOŘSKÉ VODY (Z. Kukul)	270
7.1.	Vlnění	270
7.2.	Dmutí moře	299
7.3.	Mořské proudy	320
8.	VZTAHY MEZI OCEÁNEM A ATMOSFÉROU (F. Rein)	349
8.1.	Úvod	349
8.2.	Tepelná bilance systému oceán – atmosféra	351
8.3.	Vodní bilance oceánů	354
8.4.	Proudění vzduchu nad oceánem	355
8.5.	Kolisání klimatu a kolísání charakteristik oceánů	365
9.	BIOLOGIE MOŘE (J. Lellák)	367
9.1.	Světlo	367
9.2.	Viskozita vody	370
9.3.	Salinita	370
9.4.	Rozpuštěné plyny	371
9.5.	Dusík a jeho biogeochemický cyklus	372
9.6.	Fosfor a jeho biogeochemický cyklus	375
9.7.	Křemík	377
9.8.	Železo a mangan	378
9.9.	Základní členění mořského ekosystému	378
9.10.	Potravní řetězce a přeměna látek v mořích	397
10.	OCEANOGRAFICKÝ VÝZKUM (J. Trebichavský)	405
10.1.	Výzkumná plavidla	405
10.2.	Mobilní a stabilní platformy	409
10.3.	Měření hloubek a profilování dna	409
10.4.	Měření proudů, vlnění a přílivů	411
10.5.	Odběr vzorků vody, sedimentů a biologických materiálů	413
10.6.	Měření vlastností mořské vody	415
10.7.	Komplexní oceánografický výzkum a vývojové tendence	418
11.	MOŘSKÉ NEROSTNÉ SUROVINY (J. Trebichavský)	420
11.1.	Mořská voda	420
11.2.	Nerostné suroviny mořského dna	425
11.3.	Těžba mořských nerostných surovin	441
11.4.	Zpracování mořské vody	444
11.5.	Právní aspekty podmořského dolování	444
11.6.	Ochrana mořských nerostných surovin a oceánské životního prostředí	445
11.7.	Ekonomické hodnocení geologické prospekce v moři a podmořského dolování	452
12.	ČLOVĚK POD MOŘSKOU HLADINOU (F. Nagy)	455
12.1.	Fyzikální a fyziologické podmínky pobytu člověka pod vodou	455
12.2.	Historie pobytu člověka pod vodou	457
12.3.	Fyziologické aspekty pobytu člověka pod vodou	460
12.4.	Přehled potápěčské techniky a možností jejího využití	466
12.5.	Ponory v tlakovzdorných kabinách a v ponorkách	471

13. NÁMORŇNÍ DOPRAVA (J. Ptáček)	477
13.1. Úvod	477
13.2. Světová tonáž námořních lodí	478
13.3. Pravidelné námořní linky	478
13.4. Československá námořní doprava	481

Závěr (Z. Kukul)	486

Rejstřík (Z. Kukul)	487

...matům první Československé geografie. V našich odborných kruzích se v posledních desetiletích stalo již obyčejem mnoho článků o mořích a oceánech. Vydáno má několik knížek o zeměpisu oceánů, a často objevovali moři i o hvězdách. Na všechny tyto publikace bychom rádi uvěřili a pokusit se o moderní řešení základních poznatků týkajících se moří v oceánech. Navrhujeme i na dobrých cestách otaměných mořeplavců a na pevně základní potopených pokladů na mořském dně. I nejobvůdnější knížka o mořích nabízí zájemce o vědní studium oceánografických problémů.

Kaluzbovi plavba, první úmysl je legrace jako Heydrachova Kon-Tiki i cestou našeho Richarda Konkolického kolem světa jsou klíčem k pochopení složitosti systému mořských proudů. Od úvodu o vysvětlitelných i oprávněných mořských obiljácích se poměrně chvilu čtenář dostane až ke studiu života v moři, v němž, i když bylo kolečkem života na naší Zemi. A co nejprve potopené pokladů, ztroskotané pirátské lodě a hrůznosti potopěných. Tato knížka ovšem skryje i jiné poklady, které jsou poklady pro lidstvo, které jsou osvícením. O nich se v této knize také můžete dočíst. "Schönerer'ské dílo" je zejména dělat jen na Etně nebo na jiných pevninských sopkách, ale i v moři. Vždyť velká část oceánického dna je společností povoná a nad hladinou se ve své rýbě mladá vulkan.

Proč nyní přeluhovat vstane povinností, změnit potřebujeme znát takto moři? Proč potřebujeme znát vlastnosti oceánografickou učebnicí? Odpověď na tyto otázky nelze hledat již ve výsledcích obsahu knihy. K vysvětlení však bude stačit i několik následujících otázek: Nechtěli jsme vlastně námořní flotu světový oceán nepodíli se tak na světové námořní dopravě? Nechtěli jsme každou chvíli v rozhlase, že se třetí díkova níže nad Středozemním mořem nebo nad Indem a že se pohybuje k našemu území? Vždyť oceány mají základní vliv na utváření celého zemského povrchu. A netvoří "dary moře" značnou část našeho hmotného i kulturního vnitrozemským statem? Ještě podíl na výživě lidstva bude nepochybně stopa. Což nejsou mořské řasy a výstřelky z nich "potravou budoucnost"? Před tak doporučí přírodovědci i filosofové, aby chom se z knihy vrátili na Zemi a hledali další poznatky o vývoji zemské kůry a zemského nitra? Okny do zemského nitra přitom nejsou pevniny, ale oceány. Kolikrát jsme četli, že území naší republiky bylo po staletích let mořským dnem. Ukládaly se zde staroborní hloučkové břidlice, silurské a devonské vápence i křídové pískovce. Jak bychom mohli porozumět těmto starým geologickým obdobím, kdybychom neznali současně mořské úložiště? Desetitisíce z nás ráví své dovolené na plátech Černého, Baltského nebo Středozemního moře. Což nás nezajímá, jak tyto pláže vznikaly a jak jsou spjaty s celým vývojem pobřeží?